

Wstęp

Transformacje systemowe oraz przemiany społeczno-ekonomiczne w każdym okresie funkcjonowania społeczeństwa, a tym bardziej w dobie społeczeństwa wiedzy, wiążą się z reformami edukacyjnymi. Każda reforma w edukacji wywołuje nadzieje jej twórców i realizatorów na lepsze jutro oraz satysfakcję po stronie podmiotów procesów edukacyjnych, a zwłaszcza nauczycieli, uczniów i ich środowisk rodzinnych. Jest to oczywiste i byłoby wszystko w porządku, gdyby w rzeczywistości każda reforma oświatowa sprawiała w następstwie poprawę jakości kształcenia i wychowania. Badania wskazują jednak, że często nie jest tak, co z kolei prowadzi do różnorodnych modyfikacji pierwotnie ustalonych założeń danej reformy urzeczywistnianego systemu kształcenia, wychowania i opieki nad dziećmi oraz uczącą się młodzieżą. Stąd też na szczególnie zaakcentowanie w tym miejscu zasługuje idea wyrażona przez Profesora Kazimierza Denka pod nazwą „toczącej się reformy”¹.

W modelu kształcenia opartym na organizowaniu czynności uczenia się (studiowania) oraz na współdziałaniu role nauczyciela przybierają specyficzne właściwości kompetentnego mentora, czyli jednocześnie opiekuna, przywódcy i doradcy wobec uczącej się jednostki lub grupy, a podstawowa rola nauczyciela pozwala na utożsamianie go z rolą „mentora zmiany”². Ciąg kolejnych zmian po stronie ucznia staje się skutkiem zespołu czynności nauczycielskich, zwane go często organizowaniem i kierowaniem czynnościami uczenia się³. Zmiany odnoszą się nie tylko do przyswajania nowej wiedzy i umiejętności, lecz również do modyfikacji przekonań i sposobów widzenia świata. W procesie tym może występować zjawisko oduczania się, odrzucania i zastępowania starego nowym elementem (na przykład odrzucanie nieprzydatnych (pseudo)dydaktycznych programów komputerowych, przyuczanie się do nowych technologii komunikacyjnych (na przykład e-platforma czy 3D) albo zmiana zachowań pod

¹ Zob. np. K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Poznań 2011.

² Por. R. Parzęcki, *Nauczyciel jako lider zmian w edukacji*, [w:] J. Grzesiak (red.), *Ewaluacja i innowacje w edukacji nauczycieli*, t. 2, Kalisz 2007, s. 49-54; K. Kruszewski, *Zmiana i wiadomość. Perspektywa dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987.

³ D. Oldroyd, *Kierowanie zmianą. Moduł III. Przewodnik dla edukatora*, Warszawa 1995; zob. też: H. Kwiatkowska, *Edukacja nauczycieli. Konteksty – kategorie – praktyki*, Warszawa 1997, s. 12-16.

wpływem globalizmu)⁴. W przestrzeni edukacji nauczycieli, z uwzględnieniem praktyki pedagogicznej, studenci kierunków nauczycielskich coraz częściej spotykają się na co dzień z sytuacjami wymagającymi wprowadzania zmian, które polegają na dostosowywaniu się do warunków o zasięgu lokalnym i nawet szerzej – w wymiarze globalnym.

Dynamiczne role współczesnego nauczyciela sprawiają, że swoim zaangażowaniem i kompetencjami powinien doprowadzać do współtworzenia zmian w edukacji w sensie mikro i w sensie makro. Takie procesy, jak „zmiany w sferze psychicznej – poznawczej” lub **samorozwój** czy **samouctwo** i **samorealizacja**, same w sobie określają niezmiernie istotne znaczenie postawy podmiotu edukacji obejmującej tzw. **gotowość do zmiany**. Istotą tego podejścia jest stymulowanie zmian ku poprawie jakości pracy nauczycieli i szkoły (przedszkola), co bezpośrednio winno objawiać się wyższą skutecznością procesów edukacyjnych. Dlatego w organizowaniu procesu edukacji nauczycieli z uwzględnieniem praktyki pedagogicznej niezwykle istotne jest wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności kierowania procesami zmiany na co dzień w każdym uczniu – w klasie – w szkole – w środowisku. Przed każdym nauczycielem stawiane jest bardzo odpowiedzialne zadanie, jakim jest sprawowanie funkcji przywódcy (lidera) i zarazem mentora zmiany.

Zmiana w edukacji oznacza tyle, że każda antycypowana (oczekiwana) zmiana po stronie ucznia (studenta) wymaga od nauczyciela (nauczyciela akademickiego) ukierunkowanego i zarazem skutecznego oddziaływania pedagogicznego, czego nie uda się uzyskać bez gruntownej diagnostyki psychopedagogicznej oraz dostosowywania się uwarunkowań wynikających z owej diagnostyki. W konsekwencji dochodzimy do problematyki zdroworozsądkowego i racjonalnego inicjowania, wprowadzania nowych sposobów działania i utrwalania nowych przyzwyczajzeń (praktyk) na różnych etapach uczenia się i na różnych szczeblach edukacji. Należy w tym miejscu przestrzec przed wprowadzaniem nowości na zasadzie bezkrytycznego infantylizmu dydaktycznego, gdyż zamiast do poprawy jakości i skuteczności dydaktycznej dość często w rzeczywistości prowadzi to do anomii w edukacji⁵.

Stąd dużego znaczenia nabiera refleksyjność i kreatywność każdego nauczyciela, a szczególnie nauczyciela pełniącego rolę mentora w procesie przygotowywania młodych ludzi do zawodu nauczyciela. Nie można przy tym lekceważyć, zarówno po stronie nauczycieli, jak i po stronie studentów, ewentualnej reakcji polegającej na swoistym oporze przeciwko zmianom. Czasem

⁴ Zob. J. Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, Kraków 2006; D. Ekiert-Grabowska, *Współczesne tendencje w kierowaniu zmianą edukacyjną. Antologia II*, PHARE, Program TERM 1996.

⁵ E. Putkiewicz, *Monitorowanie zmian programowych*, [w:] E. Putkiewicz, M. Zachorska (red.), *Monitorowanie reformy edukacji. Definicje reformy systemu edukacyjnego i sposoby ewaluowania reformy*, Warszawa 1999; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1995, s. 101.

wygodnie jest stosować utarte schematy, niezależnie od ich niezadowalającej skuteczności.

We współczesnej edukacji praktyka wzorowania się na doświadczonym mentorze (liderze) przybiera charakter specyficznego mentoringu i poradnictwa. Mentoring i poradnictwo w edukacji, w tym także w edukacji nauczycieli, należy uznawać za system (układ), w którym osoba z dużym potencjałem intelektualnym, praktycznym doświadczeniem i sukcesami zawodowymi przyjmuje zadanie kompetencyjnego wprowadzania do zawodu nauczyciela, a także zadania polegające na nieodzownym wspieraniu, wspomaganiu i inspirowaniu początkujących nauczycieli. Proces ten może przybierać różne formy, ale zawsze i wszystko po to, żeby „wcielić się w podmiot edukacji”. Tym bardziej cenne jest wtenczas „**dążenie do nadążania**” na szlaku prowadzącym do osiągnięcia doskonałości i zastosowania czegoś po swojemu i po swojej stronie każdego podmiotu z osobna. Układ doświadczonego mentora-doradcy i starającego się (próbującego) podążać za nim podmiotu może tworzyć się również samoistnie. Poznanie indywidualnego stylu pozwala lepiej zrozumieć swoje mocne i słabe strony, a korzyści płynące ze znajomości stylów pracy członków zespołu służą lepszemu rozumieniu siebie i innych oraz byciu lepiej zrozumianym przez nich⁶.

W poszukiwaniu modelu współczesnej edukacji niezbędna, a nawet konieczna, jest pierwszoplanowa zmiana w obszarze edukacji nauczycieli w dialogu – edukacja oparta na zaufaniu, autentycznym autorytecie i wspólnej misji. Niezmiernie ważna i istotna jest przy tym gotowość każdego dobrego nauczyciela i nauczyciela nauczycieli do podejmowania pewnego ryzyka związanego ze współodpowiedzialnością za efekty pracy innych osób.

Podsumowując nasze rozważania o charakterze wprowadzającym do ciekawej lektury niniejszej książki, warto zwrócić uwagę, że poza wykorzystaniem wsparcia i doświadczenia ze strony specjalistów-liderów zmiany, wskazane jest wdrażanie w edukacji nauczycieli oraz w edukacji w ogóle systemu wzmacniającego proces naturalnego mentoringu. Rozwiązania o charakterze organizacyjnym stawiają wymagania, żeby systematycznie rozszerzać rzesze osób kompetentnych do sprawowania funkcji „prawdziwych” i lubianych przez uczniów (studentów) mentorów. Tak więc w imię dobrej edukacji jutra nieuchronnie należy z odpowiedzialnością i kompetencyjnością urzeczywistniać wyzwanie określone w tytule. Współczesna edukacja coraz bardziej wymaga od jej realizatorów stosowania formuł i norm odnoszących się do strategii polegających na dostosowywaniu (się) oraz na skutecznej innowacyjności.

Jan Grzesiak

⁶ Zob. np. A. Karpińska, *Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym*, [w:] J. Grzesiak (red.), *Ewaluacja i innowacje w edukacji. Autoewaluacja i refleksyjność nauczyciela*, Konin 2007, s. 17-24; G.B. Moskovitz, *Zrozumieć siebie i innych*, Gdańsk 2009.